

KATANČIĆ — INICIJATOR ISTRAŽIVANJA ANTIČKE MURSE

Povodom stogodišnjice našega Muzeja smatrala sam prikladnim izvući iz zaborava Katančićeve potresne doživljaje nad raskopanim ruševinama Murse i njegovo enormno oduševljenje nad spoznajom o značajnom rimskom gradu na ovom tlu i nad spoznajom o prastarj urbanj prošlosti našega grada.

U Katančićevo vrijeme, u drugoj polovici 18. stoljeća, jezgra tadašnjeg Osijeka ili Eszeka bio je dio grada, koji još danas uglavnom postoji, a zovemo ga Tvrđava. No tada su još zaista oko njega postojale izuzetno moćne utvrde. Ulazilo se u njega kroz 4 kapije, od kojih danas postoji još samo jedna, Vodena vrata, »Porta aquatica«. Na glavnom trgu stajala je tada, a i danas još stoji, palača Generalatus, nekad sijelo tvrđavskog zapovjednika i sijelo Generalne vojne komande za Slavoniju. Tu je tada već postojala zgrada našega Muzeja, građena na početku 18. stoljeća za Komorsku administraciju i Glavna straža sa 4 m visokim tornjem. Usred trga nalazi se Kužni kip, dva kamena bazena za vodu i na uglovima po jedna crpka za vodu (danas postoje još samo dvije). Osijek je naime bio među prvim gradovima Hrvatske i Slavonije, koji je imao vodovod i kanalizaciju. U Tvrđavi su tada postojala dva samostana i dvije crkve, isusovačka (do ukinuća) i franjevačka; postojala je gimnazija, franjevačka štamparija, franjevački »Studium generale« (teološki fakultet); postojala je zdravstvena komisija s grupom medika i kirurga, dvije apoteke, a od 1962, tu funkcionira i carska pošta. Ulice imaju javnu rasvjetu, popločene su i grad ima izgled pravog grada, te ga smatraju glavnim gradom Slavonije.¹

Takva je bila urbana struktura Osijeka, kad je Katančić kao mlad klerik dospio u Osijek. Nalazi se on tu 1773. i 1774. u Franjevačkom samostanu kao student filozofije, te naredne dvije godine kao student teologije. Nakon dovršenih studija u Budimpešti vraća se u Osijek, te ga nalazimo među franjevačkim gimnazijskim profesorima.²

Još za njegovih studentskih godina, ostvarivao se za ono doba velik i napredan tehnički pothvat, izgrađivala se visoka cesta na nasipu, zbog zaštite od

1. J. Bösendorfer, Pravoslavni element kao sekundarni faktor u oblikovanju građanskog staleža u Osijeku, Osječki zbornik II/III 1948, 52—55; B. Misita-Katušić, Kratak pregled arhitekture Osijeka kroz tri stoljeća, Osj. zbornik V 171—179.
2. D. Pinterović, O Katančićevu naučnom prvijencu, Arheološki Vestnik, Acta Archaeologica, Ljubljana 1968, 393—400; eadem, O stalnoj prisutnosti Katančića u našem radu, Zbornik slavonskih muzeja 1, Županja 1969, 25—34.

dr Danica Pinterović

Muzej Slavonije, Osijek, umirov. znanstveni savjetnik

Museum of Slavonia, Osijek, retired scientific chancellor

poplava, iz Osijeka u pravcu prema Belju (sada Bilju), Dardi i dalje na sjever prema Budimpešti, kojom je Osijek imao biti trajno povezan s Evropom na liniji Beč, Budimpešta Beograd, Carigrad, ili Beograd, Solun. U vezi s osječkom dionicom te ceste gradila su se tada i dva mosta, preko same Drave kod Osijeka i preko korita stare Drave kod Bilja.

O životu, ljudima i događajima onog vremena ima zanimljivih suvremenih bilježaka i u franjevačkom Diariju i u Katančićevoj Disertaciji.³ Slijedit ćemo Katančićeve navode o važnom otkriću, koje se tada desilo, a koje je Katančića toliko impresioniralo, da mu je ono dalo podstreka i pravac u kojem će se on dalje razvijati. To je pravac koji će ga trajno usmjeriti na proučavanje rimske i domaće historije i koji će ga dovesti na sam vrh znanstvene ljestvice, jer je postao profesorom sveučilišta u Budimu na katedri za rimsku historiju, latinsku epigrafiku i numizmatiku.

Katančić nam u svom prvom naučnom radu, u Disertaciji, saopćuje, kako su radnici 1774. dobili nalog da prekopaju neki stari nasip, koji se sjekao sa smjerom nove jozefinske ceste Osijek — Belje, da bi se opskrbili šljunkom, pijeskom, kamenjem i opekama za nasipavanje nove ceste; i kako su u toku toga rada naišli na neki kameni stup zajedno s drugim nalazima i kako se na tom stupu nazirao natpis. Stup s natpisom bio je rimski miljokaz, a stari nasip iz koga su ga izvukli, bila je nekada visoka rimska cesta, građena od opeka i kamenja. Način, kako Katančić intimno sa svim detaljima to okriće i svoj doživljaj pri tom opisuje, pokazuje ne samo njegovu prisutnost pri otkriću i inicijativu da se kamen od ostalih odvoji, položi, očisti i pripremi za čitanje, već i njegovo veliko oduševljenje za prastaru povijest Osijeka, pa i slutnju da će on jednom moći na temelju obilja nalaza, koji su tada kontinuirano na vidjelo dolazili, odgonetnuti historijski značaj rimske kolonije Murse, za koju je dakako već tada znao da je na ovom tlu postojala i cvala.

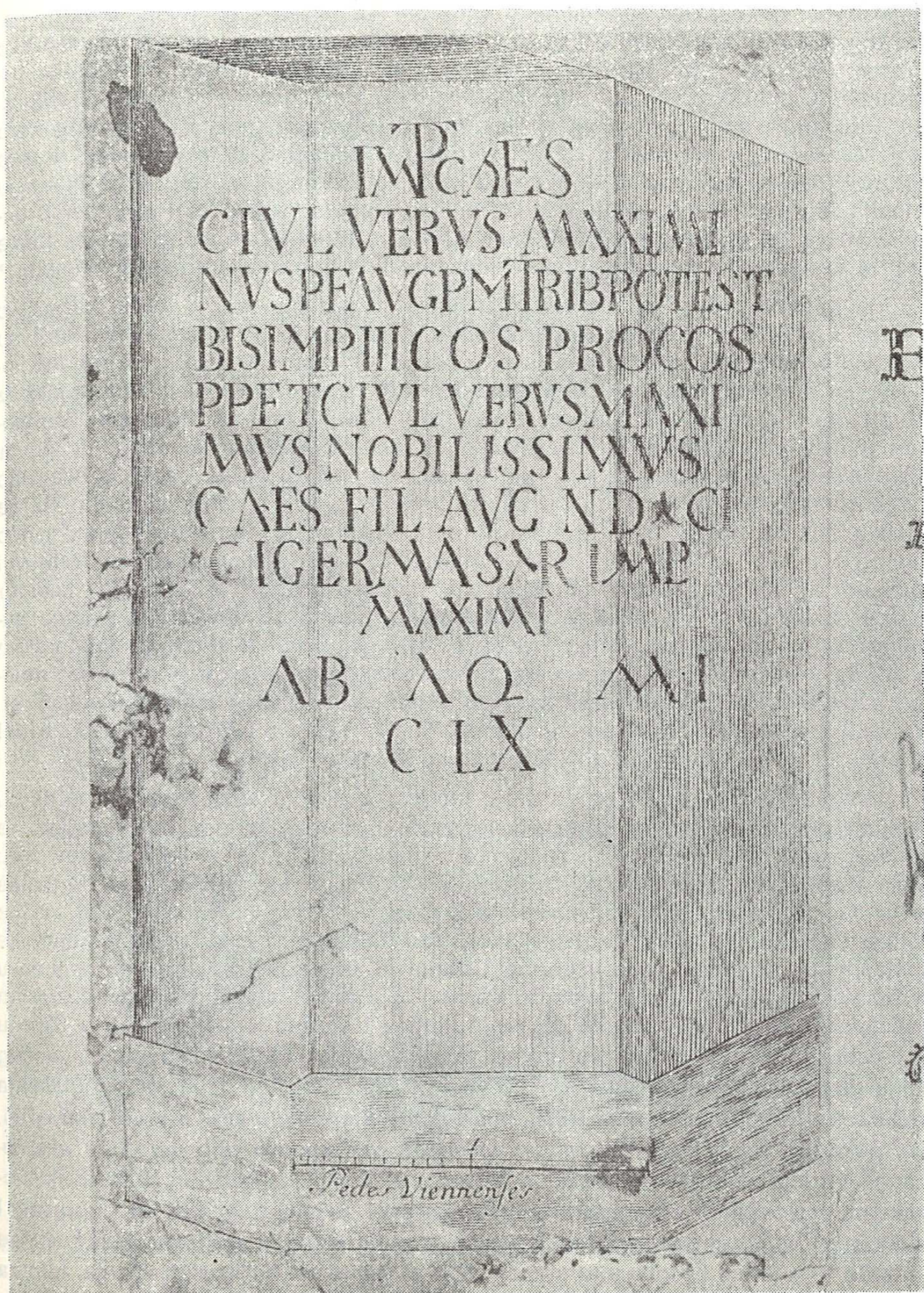
No tada se zbog potreba za kamenjem, pijeskom i opekama za građenje nove ceste raskopavao i veliki prostor između tadanjeg Donjeg grada i Tvrđave, ispod kojega su ležale ruševine Murse, te je Katančić sve to promatrao, bilježio što je uočio, i poslije se u svojim radovima na te bilješke poziva. Na mnogo mjesta u svom tekstu daje maha svojem oduševljenju nad tim iskopinama, no bez ogorčenja što su uništavani još pod zemljom sačuvani tisućljetni tragovi staroga grada. Kako je pri tom rezonirao, čita se u predgovoru čitaocu: »Mene je na pisanje ove knjige ponukala ljubav za knjigu i domovinu. Osobito me privukla starina Panonije. Saznao sam mnogo toga što neki samo kao kroz maglu vide, jer nisu dovoljno upućeni u bit starih spomenika, dok drugi čini se domovinu uopće ne poznaju. Mnogi se ostaci rimskog vremena iz Panonije iznose protiv volje domaćih, pa sam to morao žalostan slušati i gledati«.⁴

Kad se Katančić poslije dovršenih studija vraća u Osijek kao profesor, on ovdje 1782. godine u dobi od 32 godine štampa svoje prvo naučno djelo, prvo

3. J. Bösendorfer, *Diarium sive prothocollum venerabilis conventus s. crucis, Starine*, knj. 35, Zagreb 1916, 58, 64, 68 i 69 itd; M. P. Katančić, *Dissertatio de columna milliaria ad Eszekum reperta, Eszeki 1782; drugo izdanje Zagrabiae 1794.*

4. *Ibidem*, *Lectori benevolo s.*

Slika 3. Rimski miljokaz s rekonstrukcijom pretpostavljanog natpisa, bakrorez na prednaslovnoj stranici iz 1782. godine (195 x 112 mm).

izdanje već spomenute Disertacije o rimskom miljokazu (štamparija Divalt), nakon kojega će slijediti 1794. u Zagrebu i drugo nepromijenjeno izdanje te rasprave i nakon toga dakako još niz naučnih rasprava na latinskom jeziku, i u Zagrebu i u Budimpešti, iz oblasti rimske i domaće historije, stare geografije, latinske epigrafije, filologije i numizmatike. — U Disertaciji se opširno tumači natpis miljokaza cara Maksimina Tračanina iz 236, a na osnovi obilja nalaza materijalne rimske kulture, koje je Katančić svojim očima vidio, pokušao je zacrtati prvu historiju kolonije Murse. Poslije, nakon više od jednog stoljeća, sveučilišni profesor Brunšmid naziva taj rad prvim i to odličnim djelom o Mursi, koje se još uvijek može čitati s nasladom, a Katančića naziva jednim od prvih arheologa svoga vremena.^{4a}

Iz Katančićevih opaski u tekstu ili ispod teksta ponešto možemo saznati o ljudima s kojima je tada dolazio u doticaj, među kojima je bilo i takvih koji su se bavili skupljanjem starina. Bio je to u prvom redu grof Kristofor Nitzky, kr. komesar za inspekciju nove ceste i mostova, koji je stvorio kolekciju predmeta iz Murse (npr. opeke s carskim pečatima), zatim baron Andrea Mathesen, komandant mjesta i vojnički namjesnik Slavonije. Među domaćima se spominje čuvar jozefinske ceste Ivan Dost, koji je značajne nalaze sklanjao da ih preda bilo franjevcima, bilo drugim zainteresiranim da ih pohrane u svojim zbirka. Zbirke rimskih novaca iskopanih u Mursi stvarao je tada i donjogradski župnik Jakob Jelenić i osobiti prijatelj Katančićev Andrija Szabadoš. Izgleda da su franjevci pod utjecajem i entuzijazmom Katančića i franjevca profesora Paviševića također stvarali zbirke, bar tako čitamo u Disertaciji: rimskih su novaca na stotine sakupili; kod sebe su pohranjivali i opeke s carskim pečatima, game s majstorskim pečatima, keramiku, sigilatu, fragmente mozaičkog poda, natpisne kamenove i mnogo drugo. — Ono što su stranci ovdje skupili otišlo je iz zemlje u nepovrat, dok je od onoga što su skupljali domaći ljudi, franjevci i drugi, po svoj prilici štošta vremenom dospjelo u posjed osječkog Muzeja.

Moramo se sjetiti da su se u 18. stoljeću počeli iskapati Pompeji, te da su se ljudi oduševljavali otkrićima urbane grčke i rimske kulture i civilizacije, te Winckelmann piše svoju »Geschichte der Kunst des Altertums«, Montesquieu svoja razmatranja »Considérations sur les causes de la grandeur des Romains et de leur décadence«, a Gibbon svoju »History of the decline and fall of the Roman Empire«. Taj trend u historijskoj nauci dopro je i do Osijeka, u kojem je inteligencija, u prvome redu učeni naši franjevci, imala dodire sa stremljenjima u Evropi. No nažalost carska komora, vojne i građanske vlasti, osim u izuzetnim slučajevima, nisu imale čula za očuvanje stotine i stotine nalaza koji su iz dana u dan dolazili na vidjelo, kad se Mursa raskopavala da bi se došlo do što većeg obilja građevinskog materijala. O vremenskom razdoblju od 1809, od proglašenja Osijeka kr. i sl. gradom, pa do 1823. postoje u Historijskom arhivu u Osijeku spisi, koji pokazuju da su ruševine Murse i dalje u 19. stoljeću bile važne za eksploataciju tvrdog materijala. Carska je komora, naime, inzistirala još i tada na slobodnom, besplatnom i neograničenom iskapanju ruševina Murse za popravak i održavanje beljskog nasipa. No i gradske i vojne vlasti u Osijeku obilato su se koristile tom istom besplatnom građom bilo za popravak tvrđavskih utvrda, bilo za

4a. J. Bunšmid, Conolia Aeila Mursa, Vjesnik Hrvatskog arheološkoga društva IV 1899/1900, 29—30.

Slika 1. Matija Petar Katančić, Valpovo 1750 — Budim 1825.

popločavanje ulica, bilo za učvršćivanje temelja novih zgrada, te je došlo i do međusobnih sukoba.⁵

No od polovice 19. stoljeća uočljiv je postepeni obrat. U osječkoj se sredini našao ponovno pisac, koji vrednuje historijsku ulogu Murse i žali se na nemilu devastaciju njenih ruševina u prethodnom razdoblju. Gimnazijski je to profesor Joh. Rom. Schaller, koji u izvještaju gimnazije za godinu 1858/59. piše raspravu »Ueber das alte Mursa« i dakako oslanja se na podatke koje je Katančić u Disertaciji ovjekovječio o obilju nalaza rimske epohe.⁶ Od 1868. počinju u Osijeku izlaziti prve novine »Die Drau«, te odsada one, a poslije i drugi osječki dnevници, prigodice donositi vijesti o rimskim nalazima u Donjem gradu. Apsolutno se tom živom interesu Osječana za Mursu ima zahvaliti i osnivanje Muzeja u 1877. godini. — Prvi kustos muzeja, profesor klasičnih jezika Andrija Kodrić, kaže u gimnazijskom izvješću 1879/60. da je namjera kod utemeljenja muzeja u Osijeku bila i još jest, sačuvati predmete stare Murse domovini i prepriječiti da ne putuju više starim putem u Peštu ili još dalje, kao što to bijaše od starine. — Kad je pak u Zagrebu 1879. počeo izlaziti stručni periodik »Viestnik hrvatskog arheološkog društva«, u njemu se od samog početka objavljuju rimski nalazi iz Murse, a objavljuju ih bilo zagrebački, bilo osječki kustosi (Maixner, Ljubić, Kodrić, Miler, poslije Celestin itd.). I bečki stručni časopis »Jahreshefte des Wiener Archaeologischen Institutes«, kao i časopis »Archaeologisch-epigraphische Mitteilungen aus Oesterreich — Ungarn« u tim ranim godinama objavljuju nalaze iz Osijeka. No da se vratimo Katančiću.

Naučna vrijednost Katančićeve Disertacije leži jednim dijelom u e p i g r a f s k o m materijalu što ga je obradio, jer se nekim od natpisa potpuno zameo trag; drugi su njegovi zapisani natpisi do nas došli vrlo oštećeni i krnji, te bi nam nedostajali poneki važni podaci o Mursi, da ih on nije točno i po mogućnosti potpuno prepisao. Uzgred napominjemo da je Katančić poneke osječke natpise objavio i u svojem kasnijem djelu »Stara geografija Podunavaca«, ali i tamo daje opaske, kada ih je i gdje u Osijeku našao. U potonjem djelu nalazi se objavljen vrlo važan natpis za osnivanje kolonije Murse. Glasi: Divo Hadriano Mursenses Conditore suo, tj. božanskom Hadrijanu svom osnivaču — Mursijci. Katančić u opaski dodaje da je kamen iskopan 30. 12. 1785. (u vrijeme kad je Katančić još bio u Osijeku), dakle vidio ga je i zapisao.⁷ Natpis je nestao, no citiraju ga, oslanjajući se na Katančićevu vjerodostojnost za transkripcije natpisa, svi autori, jer on sadrži potvrdu da je Hadrijan osnivač Murse. — Drugo je primjer natpisa, objavljen u Disertaciji, koji se danas čuva u osječkom muzeju tako oštećen, da su samo ostala četiri posve krnja reda, dok ga je Katančić vidio i zapisao sa sedam potpunijih redova, pomoću kojih je mogao restaurirati cijeli tekst. Taj natpis spominje cara Hadrijana, i u nabranju njegovih službi i časti spominje i 17. tribunicijsku potestas (koju je našao 133.), kao i to da je po legiji II Ad. dao u Mursi izvesti neki posao.⁸ Brunšmid, na temelju označene tribunicijske vlasti koja pada u godinu

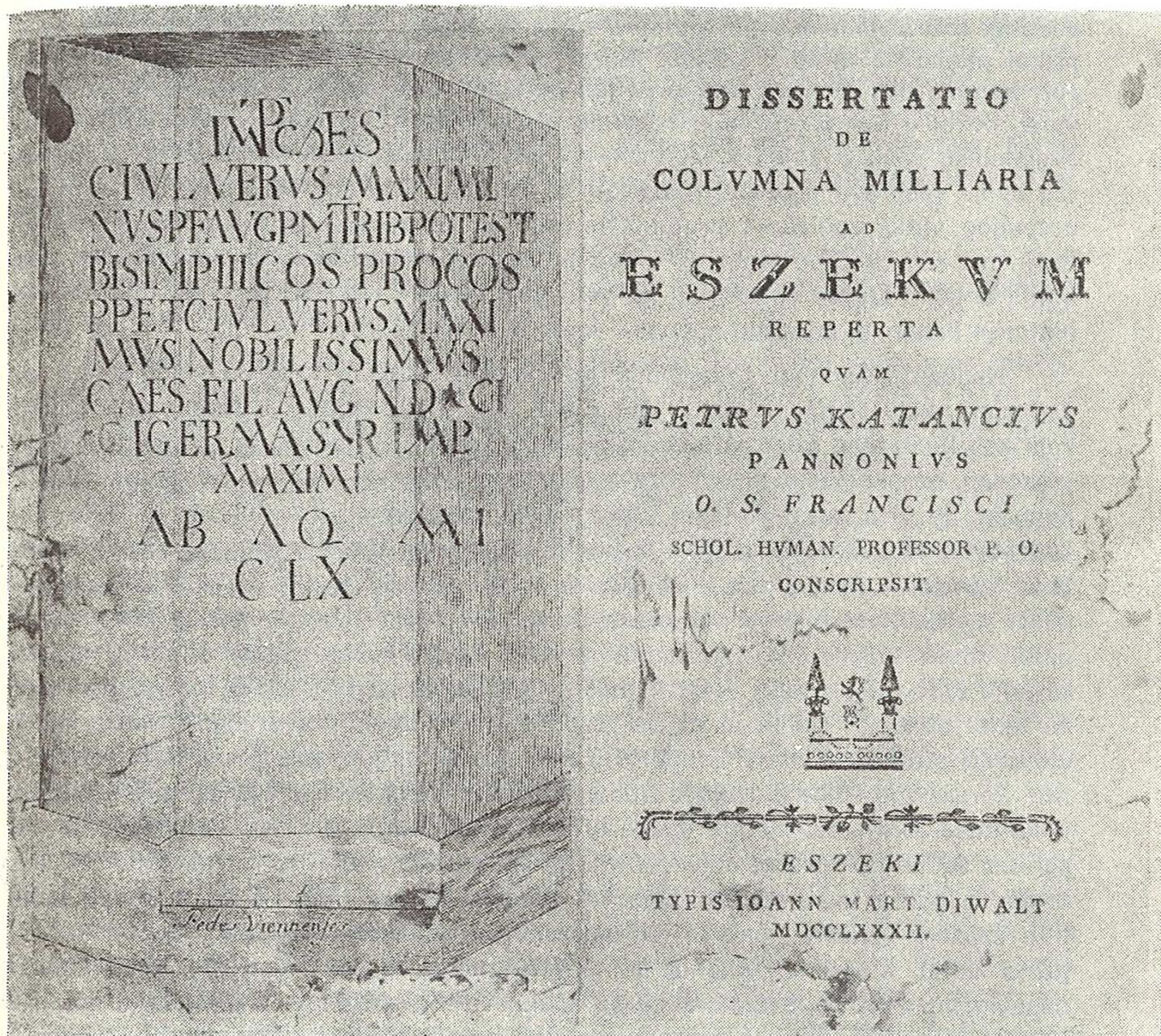
5. K. Firinger, Ruševine Murse početkom 19. stoljeća, Osj. zbornik IV 41—50.

6. J. Rom. Schaller, Ueber das alte Mursa, Program des kais. königl. Staats-Gymnasiums zu Esseck am Schluss des Schuljahres 1858/9, Esseck 1859.

7. M. P. Katančić, Istri adcolarum geographia vetus I, Budae 1826, 367 br. XXI.

8. idem, Dissertatio 115, 116; Istri adcolarum geographia vetus I 367, br. XIX.

Slika 2. Prednaslovna i naslovna stranica rasprave: Katancivs, Petrus Pannonivs: Dissertatio/de/colomana milliaria/ad/Eszekvm/reperta. — Eszeki: Typis Ioann. Mart. Diwalt, MDCCLXXXII.

133. smatra da je to ujedno godina osnivanja kolonije i da je Hadrijan upravo tim povodom dao po legiji II Ad. podići u Mursi neku javnu zgradu, kako je to i drugdje znalo u takovim prilikama biti. Na osnovu samo četiri krnja reda, koja su do danas sačuvana, nitko ne bi mogao restaurirati, pa čak ni naslutiti pravi sadržaj ovog također vrlo važnog natpisa za početke gradske historije Murse.^{8a} — I treći primjer natpisa danas se čuva u muzeju, no da nam ga Katančić nije u potpunosti zabilježio onako kako ga je još potpunog vidio, nedostajao bi nam isto tako važan

8a. J. Brunšmid, o.c. 23.

podatak o urbanom razvoju Murse u doba Hadrijana. To je natpis koji je po svojoj prilici stajao na ulazu u tržnicu Murse, a kazuje da je C. Emilije Homulin, **dec. col. Mursae** dao o svom trošku podići 50 trgovačkih radnji s dvostrukim trijemovima, da bi u Mursi procvatela trgovina, a učinio je to povodom postignute visoke svećeničke časti u koloniji Mursi.⁹ — I sam miljokaz, povodom kojega je Katančić svoju raspravu napisao, netragom je nestao. No Katančić ne samo da ga je potpunog vidio, zapisao i protumačio, već ga je pokazao u bakrorezu uz samu naslovnu stranu Disertacije. — Ima i drugih natpisa, koje je Katančić za naš studij antičke Murse spasio, ali su netragom nestali. Neki se što više tiču i vojne historije Panonije, odnosno napose i vojne historije Murse.¹⁰

Naučna vrijednost Disertacije leži velikim dijelom i u topografskim podacima, koje sadrži u vezi s Mursom i, što je još važnije, u skici plana Murse koja kao ilustracija stoji na samom početku teksta. — Budući da je Katančić vidio raskopan rimski nasip preko Drave, uočio je tragove njegove na većoj duljini, nego što je to u ovom stoljeću bilo moguće sagledavati, a budući da je vidio raskopano donje podgrađe, mogao je uočiti još mnoge temelje rimskih zgrada i isto tako temelje zidnog plašta oko Murse, a oni su već tokom 19. stoljeća gotovo posve nestali. Pri niskom vodostaju Drave imao je prilike s ostalim franjevcima usred rijeke vidjeti šest ogromnih tesanih kamenih stupova od rimskog mosta, za koje kaže da su tako čvrsti i moćni da sigurno ne bi trebalo mnogo truda da se most obnovi.¹¹ Uočio je da su gradske zidine imale četverouglati oblik, da je sjevernu stranu zatvarala Drava (?), a da su se ostale strane prostirale po 424 rim. koraka (po 636 m). Unutar zidina opazio je hipokaust tepidarija, podni mozaik neke kuće ili hrama, mnoge opeke s carskim pečatima u temeljima velikih javnih zgrada. Jedna od zgrada, najveća, bila je veličine 50 x 95 rim. koraka (75 x 140 m), druga, u obliku kvadrata, veličine 45 x 45 rim. koraka (66 x 66 m), a treću, kojoj nije označio veličinu, ipak je locirao približno u odnosu na spomenute zgrade i južne zidine Murse. Spomenuo je i neke manje zgrade izvan gradskih zidina i označio im veličine, a smatra da su sačinjavale baziliku sv. Mučenika, u kojoj je boravio mursijski biskup Valens za vrijeme krvave bitke kod Osijeka 351. godine.¹² Svojoj skici terena daje objašnjenja u drugom izdanju Disertacije.

O Mursi se još u 18. stoljeću prigodice pisalo u vezi s njenim epigrafskim spomenicima, ili uopće u vezi s historijom rimske Panonije (Blaskovich, Kerceselich, Salagius, Koller, Schönwiesner i dr.). U općim velikim historijama rimskog carstva Mursa se redovito spominje zbog glasovitih i po sudbinu carstva odlučnih bitaka i to 260. između ilirskog namjesnika Ingenua i cara Galijena i godine 351. između cara Konstancija i uzurpatora Magnencija. Spominje se ona i u povijesti kršćanstva zbog šizmatične uloge koju je odigrao mursijski biskup Valens, gorljivi pristaša Arijeva naučavanja o biti Krista.

9. M. P. Katančić, Dissertation 116, 117; idem, Istri adcolarum geographia vetus I 404, br. CCXXXII.

10. idem, Istri adcolarum geographia vetus I 426, br. CCCLXXXVIII.

11. idem, Dissertatio, 6—7; J. Bösendorfer, Diarium 74.

12. M. P. Katančić, Dissertatio 92—96.

Još za Katančićeva života objavio je Josephus Koller situacijski plan Osijeka i Murse, kao i njihovih cesta u svom uvodu u historiju pečujске biskupije. Taj se plan može dobro upotrijebiti za usporedbu i upotpunjenje Katančićeve skice terena. Koller je jamačno u pečujskoj biblioteci imao na raspolaganju dokumente prema kojima je tako jasno mogao označiti pravce zidina Murse preko blokova donjo-gradskih kuća, pa njegov plan ujedno dokazuje približnu točnost Katančićeve skice koja je malih dimenzija.¹³

Katančićeva Disertacija ostala je sve do danas vrelo iz kojega svi crpe, ako ozbiljno pristupaju poslu oko proučavanja značenja i karakteristika jednog rimskog grada u blizini dunavskog Limesa.

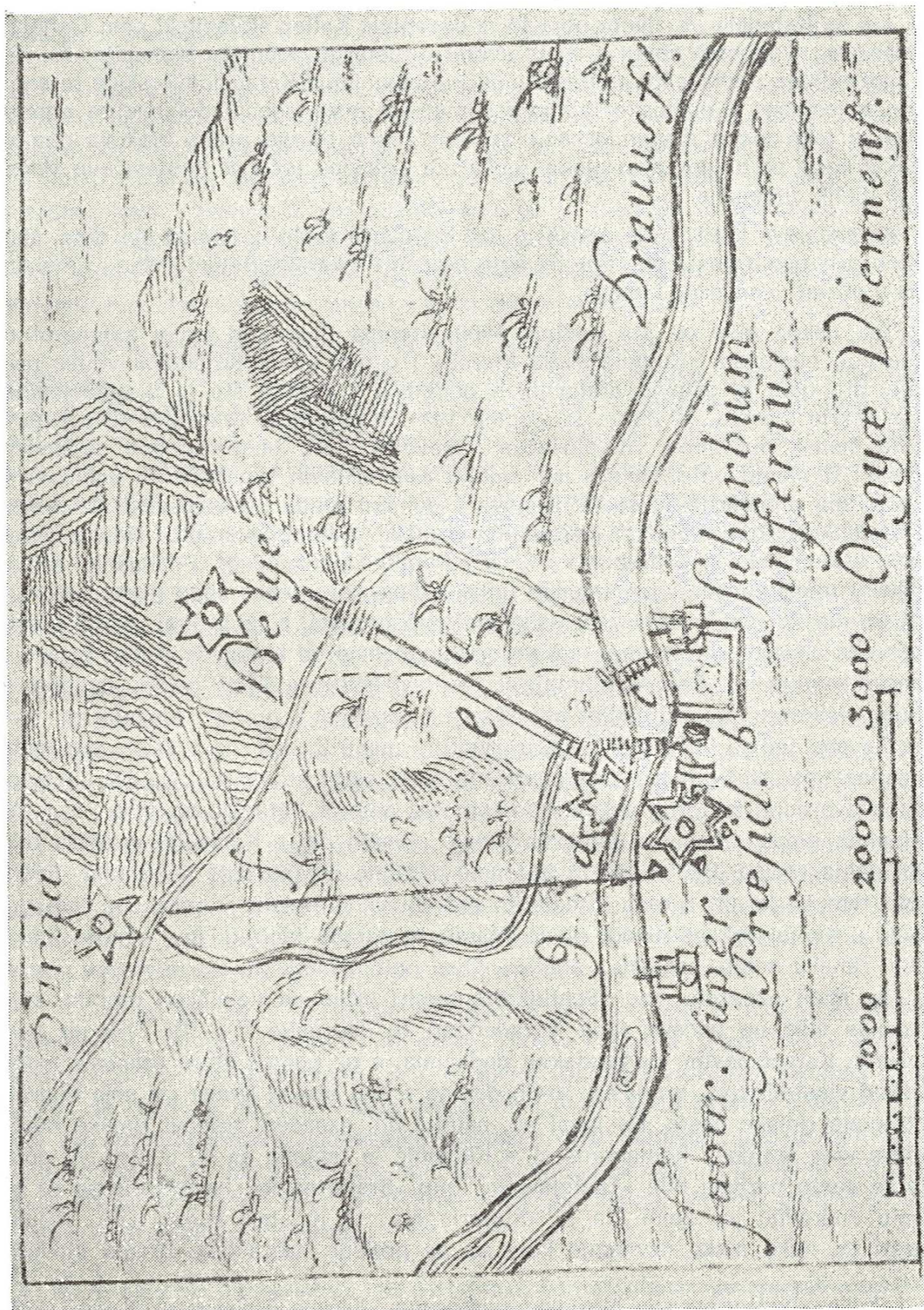
Tek nakon više od sto godina, 1900, štampa Brunšmid svoju monografiju Murse pod naslovom »Colonia Aelia Mursa« i u njoj odaje Katančiću veliko priznanje, što nam je ostavio dragocjenih podataka o svemu što je u ruševinama Murse otkrio i uočio. — Zatim se godine 1911. u osječkom dnevniku »Die Drau« pojavio članak pukovnika 78. pješačke pukovnije Karla Matasića pod naslovom »Mursa«. U njemu on pokušava na temelju Katančićevih topografskih podataka i skice terena pronalaziti terenske tragove u donjem gradu i pronalazi ih. Izvježbanim terenskim okom pronalazi južnu liniju gradskih zidina sjeverno od Novog grada između starog vojničkog groblja i starog paromlina (Pillerovog) u današnjoj Miljanovićevoj ulici; uočava i jugoistočne linije zidina, koje danas zbog guste izgrađenosti terena na tom mjestu već teško možemo pronaći, a to je kraj oko Splitske i Voćarske ulice.¹⁴ — Gotovo u isto vrijeme, neovisno od Matasića, počeo je svoje terenske studije inž. Radoslav Franjetić, te ih nakon rata 50-tih godina izrađuje u jednom elaboratu prema svojim bilješkama i crtežima i predaje Muzeju na uporabu. Za podlogu je imao jednu staru preciznu mapu Osijeka iz 1786, iz vremena, dakle, još tako blizog, bezobzirnom rušenju svih ostataka Murse. Na toj su mapi ucrtane dvoredne šrafe na nekoliko mjesta baš gdje je Katančić na skici naznačio zidni plašt grada. I tako se ponovno moglo utvrditi da je Katančićeva skica bila maksimalno realna. Budući da je Katančić detaljno opisao gdje se unutar plašta nalaze temelji javnih zgrada, Franjetić, preračunavši rimske korake u metre pokušava u svojoj rekonstrukciji plana Murse te zgrade locirati, kao i most preko Drave, rimsku cestu, baziliku i stadion. Ovaj potonji smještava u terensku depresiju (na mapi označenu kao »Schildkrötenteich) južno od vojničkog groblja, koja se danas više ne uočava zbog izgrađenosti te depresije.¹⁵ — Dr Firingner pak, inspiriran Katančićevim topografskim podacima, a uz pomoć stare precizne mape beljskog vlastelinstva, pronalazi 50-tih godina s onu stranu Drave iza sela Podravlja tragove rimske ceste. Na mapi su, naime, bili označeni tragovi rimske ceste (»udera viae antiquae Romanorum«), a Katančić je zapisao da su u njegovo doba ostatke ceste nazivali bilo »Teufelsweg«, bilo »Steinriegek«. Ispostavilo se da su u selu Podravlju još znali šta je »Steinriegek«, te je stari seoski knez mogao ukazati na neko nisko uzvišenje koje se na prekide nastavljalo prema sjeveru.

13. J. Koller, Prolegomena in historiam episcopatus Quinque Ecclesiarum, Posonii 1804, Elenchus tabularum ad XIII.

14. K. Matassich, Mursa, »Die Drau« br. 87 od 15. aprila 1911, str. 9, 10.

15. D. Pinterović, Prilog topografiji Murse, Osj. zbornik V 1956, 71—77.

Slika 4. Karta Osijeka, Darde, Bilja (Belye), položaj grada i prometnice (Dissertatio. . . , str. (1), bakrorez, 70 x 97 mm)

pod vodstvom dra Firingera mogla je na to ekipa Muzeja reambulirati taj teren i slijediti tragove rimske ceste sve do mjesta gdje se ona sjekla s jozefinskom cestom, a to je trasa današnje baranjske ceste prema Bilju. A upravo na tom mjestu gdje je u davnini stajala cestarova kućica, iskopan je 1774. iz temelja stare ceste miljokaz, koji je tako ushitio našeg Katančića i tako plodno utjecao na njegov razvoj i cijeli životni put. Njegova pak Disertacija ostala je za nizove generacija do danas trajni stimulans za ljubav prema otadžbini i stalni poticaj za historijska istraživanja.

Danica Pinterović

M. P. KATANČIĆ — THE FIRST TO INITIATE RESEARCH ON MURSA

Summary

On occasion of the centennial of our Museum in Osijek I thought it could be appropriate to save from oblivion the shocking experiences Katančić had in 1774 seeing the mighty ruins of old Mursa being unearthed and forever destroyed, and how this event evoked his enormous enthusiasm recognizing Mursa as a significant Roman settlement on our soil, and perceiving the ancient urban past of our town. What he then experienced, he later wrote in his first scientific work under the title »Dissertatio de columna milliaria Romana ad Eszekum reperta«, printed at Osijek in 1782. Living at Osijek in the second half of the 18th century, he became eye-witness of an important exploit, the building of a high-road that had to connect the West of Europe with the East, passing through Vienna, Budapest, Osijek (Eszek) and Belgrade to Constantinople. The workmen engaged to lay the foundation of this new high-road happened to dig out on the left bank of the river Drava, a Roman milestone with inscription. They found it among the remains of an old Roman high-road that had been connecting Mursa with the castles on the Danubian Limes in the vicinity. But not only the dam of the old road had to provide stones, bricks, pebble and sand for the building of the new road, even the ruins of old Mursa, the Roman colony on the right bank of the river, that so far had been fairly unexploited, had to be used to the same purpose.

During the processing of this technical exploit for traffic promotion in 1774. Katančić, then living at Osijek as a young franciscan friar, saw with his own eyes how masses of various and valuable archaeological findings daily came to light, such as pieces of ceramics, glass, sigillata pottery, bronze objects, fragments of

a mosaic pavement, coins, gems, inscriptions on stone monuments, sarcophagi and so forth. Then he could also discern foundations of some larger and of some smaller probably public buildings of Mursa inside the city walls as well as the directions of its walls themselves.

In his more advanced age he became professor of history, epigraphy and numismatics at the Buda University, but it was in Osijek, when he was only a learned young friar and professor of history at the local gymnasium,, that with ingenuity and foresight in his first published work he pedantically described the valuable findings that were then uncovered. Also he precisely explained the meaning of the inscriptions that were extremely important for the history of Mursa (of which many got lost forever), steadily not forgetting to indicate the places where they were unearthed. In this way he early in his life revealed himself as a true and very capable scholar to investigate the past of Mursa. His »Dissertatio« has still a great scientific value for its archaeological, epigraphic, topographic and also numismatic contents. The history of Mursa would have been but poorly represented if Katančić had not left to posterity his extensive explanations by which we can see today what an irretrievable loss the exploitation of Mursa's ruins caused when the ne high-road in 1774 started to be built.